

SCENSKA LUTKA KAO POTICAJ SOCIO-EMOCIONALNOM RAZVOJU DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Budimir-Bekan, Meri

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:638242>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**SCENSKA LUTKA KAO POTICAJ SOCIO-
EMOCIONALNOM RAZVOJU DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

MERI BUDIMIR-BEKAN

Split, 2024.

Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Diplomski sveučilišni studij za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

**SCENSKA LUTKA KAO POTICAJ SOCIO-EMOCIONALNOM
RAZVOJU DJECE PREDŠKOLSKE DOBI**

Student:

Meri Budimir-Bekan

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Ivana Visković

Split, rujan 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Odgojno- obrazovni proces.....	2
3. Lutkarstvo i scenska umjetnost.....	5
3.1. Povijest lutkarstva.....	5
3.2. Scenska lutka	6
3.3. Vrste lutaka	7
4. Lutka u predškolskoj ustanovi	10
4.1. Uloga odgojitelja.....	11
4.2. Lutka u poticanju socio-emocionalnog razvoja djeteta	13
4.3. Lutka u poticanju komunikacije.....	16
4.4. Lutka u poticanju suradnje.....	16
4.5. Lutka kao poticaj razvoju pozitivne slike o sebi.....	17
5. Metodologija istraživanja.....	18
5.1. Problem istraživanja.....	18
5.2. Cilj istraživanja	18
5.3. Uzorak.....	19
5.4. Postupak i tijek istraživanja	20
5.4.1. Prva faza – analiza postojećeg stanja.....	20
5.4.2. Druga faza – uvođenje promjena	24
5.4.3. Treća faza – Vrednovanje	28
6. Zaključak.....	33
7. Literatura.....	34
Sažetak	37
Abstract.....	38
Prilozi.....	39

1. Uvod

Lutkarstvo je umjetnička forma koja spaja kreativnost, edukaciju i zabavu na jedinstven način. U predškolskoj ustanovi, lutkarstvo nije samo sredstvo zabave, nego i moćan pedagoški alat koji pomaže djeci razviti emocionalne, socijalne, kognitivne i jezične vještine. Kroz igru s lutkama, djeca mogu istraživati svijet oko sebe, učiti komunicirati, rješavati probleme i izražavati svoje osjećaje.

Scenska lutka može imati snažan utjecaj na socioemocionalni razvoj djeteta predškolske dobi. Kroz interakciju s lutkama, djeca uče prepoznavati i izražavati svoje emocije, razvijaju empatiju, socijalne vještine i kreativno razmišljanje. Lutke također pružaju siguran prostor za istraživanje i rješavanje problema, što djeci omogućava pripremiti se za stvarne životne situacije. Uvođenjem scenskih lutaka u predškolske aktivnosti, odgajatelji mogu značajno doprinijeti cjelokupnom razvoju djeteta, stvarajući temelj za uspješan socijalni i emocionalni život u budućnosti.

Ovaj rad analizira važnost i mogućnosti primjene scenske lutke u odgojno obrazovnom procesu u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju (dalje RPOO). U teorijskom dijelu rada analiziraju se ključni pojmovi vezani uz odgojno-obrazovni proces, scensku lutku i njezinu primjenu u ustanovama RPOO. Proučavaju se različiti načini korištenja scenske lutke, analiziraju pristupi njezinoj implementaciji u vrtićima te se prikazuju dosadašnja istraživanja o njezinom učinku na dječji razvoj.

U empirijskom djelu, kroz akcijsko istraživanje, pokušali smo naglasiti važnost upotrebe scenske lutke kao vrijedne metode za poticanje socio-emocionalnog razvoja.

2. Odgojno- obrazovni proces

Institucionalni odgoj, obrazovanje i briga o djeci rane i predškolske dobi (dalje RPOO) sastavni su dio sustava obrazovanja Republike Hrvatske iako je obavezan samo u godini pred polazak u OŠ. Namijenjen je djeci u dobi s napunjenih šest mjeseci pa do dobi u kojoj dijete kreće u školu a najdalje do osme godine života. Godinu dana prije nego dijete krene u školu ima obvezu pohađanja programa predškole (*Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju*¹).

Institucijski RPOO je definiran nacionalnim regulatornim okvirom, koji uključuje javnu obrazovnu politiku i zakonsku regulativu pojedine države. Ovaj pojam obuhvaća sve strukturirane oblike organiziranog izvanobiteljskog pedagoškog djelovanja i skrbi o djeci, s naglaskom na dječje jaslice i dječje vrtiće (Visković, 2024).

Odgoj i obrazovanje su povezani koncepti, procesi, sadržaji i ishodi. Isto se odnosi na odgoj i obrazovanje u vrtićima, koji su neraskidivo povezani te se nadopunjuju, čineći ih nemogućim za odvojeno razmatranje. Djeca putem igre, međusobnih interakcija te sudjelovanjem u raznovrsnim grupnim i individualnim aktivnostima dolaze do novih saznanja, razvoja psihomotoričkih vještina i oblikovanja osobnosti (Miljaković, Đuranović i Vidić, 2019). Igru velikim dijelom formiraju kontekstualni uvjeti. Kontekstualni uvjeti uključuju pogodnosti usvajanja novih iskustava, odraslu osobu kao pokretača i suorganizatora, te poticajno okruženje (Lešin, 2022).

Kurikulum u ustanovama za rani odgoj temeljen je na suvremenoj slici djeteta. Bašić (2011) smatra da je za oblikovanje kvalitetne slike o djetetu ključno stajalište da ono kroz prve godine svog života, iz vlastitog okruženja, implementira temeljne kognitivne modele, te da sociokulturni procesi razumijevanja određuju načine i postupke na koje dijete razumije svijet i uspostavlja kontakt s njim. Fokus *Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2015, dalje NKRPOO) je osigurati dobrobiti djeteta kao svojevrсни temeljni cilj. Taj proces nije statičan; on je multidimenzionalan, interaktivan i dinamičan, te se temelji na kontekstu u kojem dijete uči i raste. Glavni cilj je integrirati zdrav razvoj djeteta s pozitivnim socijalnim interakcijama unutar kvalitetnog vrtićkog okruženja. Da bi se osigurala dobrobit djeteta potrebno je usmjeriti planiranje procesa prema samom djetetu i njegovom prosperitetu. Temeljna znanja odgojitelja o djetetu, djetinjstvu, socijalizaciji, odgoju i obrazovanju mogu utjecati na shvaćanje dobrobiti i njezinih dimenzija. Ovo razumijevanje treba biti utemeljeno na znanjima iz psihologije, pedagogije i didaktike. Strukturiranje procesa u radu s djecom mora

¹ <https://www.zakon.hr/z/492/Zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju>

biti vođeno promišljanjima o njihovoj dobrobiti, te načinima kako je ostvariti, a ne samo na pojedinačne ciljeve ili sadržaje učenja. Važno je uzeti u obzir individualne karakteristike svakog djeteta kako bi se postigla maksimalna korist od odgojno-obrazovnog iskustva. Kurikulum pored osobnog, tjelesnog, obrazovnog, naglašava i važnost emocionalnog i socijalnog razvoja (NKRPOO, 2015).

Djeca izgrađuju svoje znanje tako što pokušavaju nova iskustva shvatiti i integrirati u postojeće koncepte razumijevanja i saznanja. Tako stalno dodaju nove elemente, a ranije formirane koncepte najčešće reorganiziraju pod utjecajem novih iskustava i razumijevanja, čineći ih kvalitetnijima i prilagođenima sebi. Time kontinuirano izgrađuju, dograđuju, reorganiziraju i rekonstruiraju svoje znanje (Slunjski, 2008).

Dijete vodi prirodna znatiželja u pokušaju razumijevanja svijeta koji ga okružuje i ono stalno istražuje. Bogato i raznoliko okruženje, uz odgovarajuću intervenciju odraslih, može značajno poticati i podržavati ovaj proces. Učenje svakog djeteta predstavlja subjektivnu, "autorsku" konstrukciju, zbog čega podrška odgojitelja ne bi trebala biti standardizirana nego individualizirana. Kod ovako prihvaćenih procesa učenja, socijalno okruženje ima ključnu ulogu, jer djeca konstruiraju svoja znanja zajedno s drugima, a ne izolirano (Slunjski, 2008). Predškolske ustanove, koje su usmjerene prema razvoju i kvaliteti, zagovaraju fleksibilnost i otvorenost za neočekivane situacije, a dječja igra se prihvaća kao optimalan model učenja. Umjesto nametanja sadržaja učenja, potiče se dječje iskustveno, doživljajno, istraživačko i konstruktivno učenje (Visković i Višnjic Jevtić, 2019).

Unapređenje kvalitete prakse odgoja i obrazovanja i samog kurikuluma u vrtiću predstavlja dugotrajan i zahtjevan proces. U složenom sistemu poput vrtića, nijedan dio se ne može sagledati izolirano, već u povezanosti s ostalim segmentima koji zajedno čine cjelinu. Pojedinačno, vrtić je konekcija mnogostruko isprepletenih želja, potreba i akcija svih sudionika, okruženja, međusobnim interakcijama, raznolikih odnosa, komunikacije, te sistema kako organizirati vrijeme i aktivnosti. Zbog svega navedenog odgojno-obrazovna praksa i kurikulum može se razvijati sustavno i postepeno kao rezultat zajedničkog truda i razmišljanja svih uključenih u taj proces (*Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, 2022*²)

Kvalitetna suradnja unutar predškolske ustanove važna je za povjerenje i osjećaj važnosti između svih dionika uključenih u proces. Suradnja i međusobno povjerenje bitna je u različitim interakcijama, između djece, između djece i odgojitelja, roditelja (staratelja) i odgojitelja, te svih zaposlenih u ustanovi međusobno (Lešin, 2022).

² <https://www.zakon.hr/z/3163/Zakon-o-pred%20%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju-2020-2022>

Visković (2024) ističe mogućnost povezivanja kvalitete procesa s profesionalnošću odgojitelja. Profesionalnost odgojitelja određuje njihov stupanj obrazovanja, stručno usavršavanje te njihova osobna uvjerenja i implicitni pedagoški pristupi. Navodi da se kvaliteta procesa može proučavati vezano uz inkluzivnost, individualizirani pristup djetetu, socioemocionalne odnose s naglaskom na odnose odgojitelja i djeteta i djece međusobno, okruženje za igru, različite strategije učenja, suradnju svih koji su uključeni u proces, te kroz izgradnju, unapređenje i vrednovanje.

Prema Lešin (2020) sve elemente odgojno-obrazovnog procesa, djelomično namjerno ali i podsvjesno, određuje odgojitelj kao profesionalna osoba u radu s djecom. Misao vodilja odgojitelja u njegovom radu određena je konstrukcijom slike djeteta koju ima, a koje nije uvijek svjestan. Odgojitelj stvara svoju implicitnu pedagogiju koja je nastala na temelju njegovog odgoja, formalnog školovanja, poželjne i sveprisutne koncepcije u kombinaciji s vrijednostima, uvjerenjima i stavovima.

Kvaliteta obrazovnog procesa određena je općim strukturnim uvjetima koji služe kao referentni okvir. Prediktori (ne)kvalitetne prakse javne obrazovne politike prisutni su na makrorazini i lokalnoj razini. Indikatori kvalitete mogu se prepoznati i izvan same prakse kroz podršku zajednice i društva, kao i kroz suradnju i umrežavanje (Visković, 2024).

Polazak u vrtić predstavlja veliku promjenu za većinu djece. To je njihov prvi korak iz sigurnog obiteljskog okruženja u sasvim novo, nepoznato društveno okruženje. Primjena scenske lutke može taj proces olakšati.

3. Lutkarstvo i scenska umjetnost

Lutkarstvo je grana kazališne umjetnosti u kojoj predstavu izvode lutke, a ne glumci. Lutke u predstavama često oponašaju ponšanja ljudi. Lutkar, animator lutaka, često ostaje skriven, iako to nije uvijek nužno (*Hrvatska enciklopedija*³).

Lutkarstvo je umjetnička sinteza koja spaja dramski, likovni, muzički, plesni, književni izraz, pružajući mnogobrojne potencijale za kreativno izražavanje. Često možemo nailaziti na pogrešno uvjerenje da je lutkarstvo namijenjeno samo djeci. Međutim, povijesni razvoj različitih vrsta lutaka u okviru raznih kulturnih tradicija, kao i avangardni i suvremeni trendovi, pokazuju da lutka ima mnogo širu ulogu od samo pragmatične i narativne funkcije (Županić BeniĆ, 2009).

3.1. Povijest lutkarstva

Lutkarski izraz pojavljuje se u ranim fazama razvoja svjetskih kultura, počeci sežu u najstarije civilizacije. Posebno značajnu ulogu u razvitku tradicije lutkarstva je na Dalekom istoku. Tamo je lutkarstvo pronašlo sve uvjete za nesmetan razvoj. Lutke su stigle kao kompletan proizvod kulture istoka u Europu, prihvaćene su kao zanimljiva, egzotična novina, a katkad ih je živo kazalište doživljavalo kao konkurenciju (Pokrivka, 2023).

Početak 20. stoljeća dolazi do stvaranja novog vala u lutkarstvu. Realizam se polako zamjenjuje simbolizmom i stilizacijom, na scenu se probija impresionizam, ekspresionizam, kubizam pa i apstrakcija. Kroz lutkarske igre pronalazimo pogodnosti i ograničenja stilizirane izvedbe, te se istražuje specifičan lutkarski stil u pokretu i govoru (Pokrivka, 1985).

Lutkarstvo se u Hrvatskoj razvijalo na sajmovima i kroz obiteljske izvedbe, dok je profesionalno započelo između dva svjetska rata, najprije u Zagrebu (Teatar marioneta, 1920. godine), a potom i u Splitu, Osijeku, Rijeci i Zadru, (tijekom 1940-ih i 1950-ih godina). Tada osnovana lutkarska kazališta i dan danas egzistiraju. Ta kazališta pretežno prakticiraju dječje predstave, odnosno predstave primjerene djeci, uz povremene ambicioznije projekte temeljene na svjetskoj i hrvatskoj baštini. *Međunarodni festival kazališta lutaka - PIF*, koji se održava od 1968. godine, u Zagrebu, značajan je za razvoj raznovrsnih oblika i umjetničkih kontakata hrvatskog lutkarstva. Festival je započeo na esperantu, ali se s vremenom posvetio izvornim predstavama hrvatskih i gostujućih ansambala. Od 1995. godine izlazi revija za lutkarsko

³ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lutkarstvo>

kazalište LuKa, čiji je glavni urednik bio Igor Mrduljaš, a od 2006. godine Petra Mrduljaš (*Hrvatska enciklopedija*⁴).

Pored PIF-a koji se održava svake godine u Zagrebu i privlači lutkarske trupe iz cijelog svijeta, za razvoj lutkarstva veliki značaj ima UNIMA (*Union Internationale de la Marionnette*⁵) organizacija koja promovira umjetnost lutkarstva na globalnoj razini, podržavajući umjetnike i njihove projekte.

3.2. Scenska lutka

Prema Pokrivki (1980) svijet lutaka je svijet poezije, humora, satire i fantastike, svijet u kojem ne postoje barijere među ljudima, životinjama, biljkama i predmetima. Svijet lutaka je zamišljen i stiliziran, sačinjen od najtananih privida - maštarije. Županić Benić (2009) smatra da termin "lutka" ima više značenja i obuhvaća bilo koju figuru namijenjenu dječjoj igri, kao što su igračke lutke, porculanske lutke, plastične lutke, scenske lutke i druge. Lutka je simbolika, njen pokret je oživljava i daje joj smisao, dok u sebi nosi potencijale različitih transformacija.

Lutke nalazimo u različitim područjima ljudskog života: u ritualima, kazalištu lutaka i svakodnevnom životu, stoga možemo zaključiti da je lutka višestruko kompleksno biće (Paljetak, 2007). Isti autor nadalje smatra da je lutka, da bi ona to bila, potreban lutkar, te da skupa s lutkarom ona biva scensko biće. Igra, s naglaskom na dječju igru, je jedno od obilježja lutke. Kao i u kazalištu, ta igra oživljavanja ima sličnu funkciju: doprinosi boljem razumijevanju pojava u svijetu i u nama samima. Egzistencija lutke ovisi o drugima i njihovom međusobnom odnosu (Bastašić, 1990). Kraljević (2003) ističe scensku lutku kao dragocjeno, privlačno sredstvo u radu s predškolskom djecom, temeljeno na vezi punoj jakih emocija.

U rukama djece, lutka postaje poželjna pedagoška igračka, a u rukama odraslih, kao alat, posjeduje veliku moć. Lutka u rukama djeteta može postati glavnim motivom njegove igre, noseći sa sobom neodoljiv čar privlačnosti. Odgojna vrijednost igre s lutkom je nesumnjivo velika. Igra privlači interes djeteta, potiče ga razmišljati, maštati, prisjećati se, kombinirati predodžbe i stvarati (Pokrivka, 2023). Ista autorica navodi da je u igrama predškolske djece lutka dominantna igračka. Ako je pravilno dizajnirana i zadovoljava pedagoške zahtjeve, lutka postaje značajan didaktički materijal za dječje igre. Kroz igru s lutkom, dijete aktivno obnavlja svoje iskustvo, imitira socijalne odnose i ponavlja radnje te

⁴ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lutkarstvo>

⁵ <https://unima.hr/lutkarstvo/povijest/>

različita ponašanja viđena u svom okruženju. Osim reprodukcije doživljenog, dijete unosi i svoju kreativnost u igre s lutkom, koristeći sposobnost reorganiziranja utisaka i zamisli u nove cjeline te zamišljanja novih situacija. Kazališni glumci komuniciraju izravno s publikom dok u kazalištu lutaka glumac komunicira s publikom uz pomoć posrednika – lutke. Glumac stavlja svoj ego po strani i svu svoju energiju usmjerava u lutku. U scenskoj igri glumac potvrđuje svoj ego, dok u lutkarskoj igri glavnu ulogu preuzima lutka. Djeci koja se teže upuštaju u interakcije lutka može pomoći jer se može sakriti iza lutke, a kad je dijete usmjereno samo na sebe uz lutku uči podrediti svoj ego ako želi uspostaviti odnos s drugima (Majaron i Kroflin, 2002).

3.3. Vrste lutaka

Usprkos raznolikostima koje se nalaze kod lutaka, dijele se uglavnom prema dva kriterija, jedan je način pokretanja lutke, a drugi je prema poziciji s koje animiramo lutku. Vrste lutaka prema načinu pokretanja moguće je razvrstati na lutke koje pokrećemo rukama, koje pokrećemo štapom i lutke na koncima. Lutkama koje se pokreću rukom pripadaju ginjol i zjevalice, lutkama kojima se upravlja štapom pripadaju javajke, plošne lutke kazališta sjena, razne velike lutke, dok su marionete lutke kojima se upravlja koncima. Drugi način podjele lutaka, odnosno prema mjestu animacije, postoje lutke koje se mogu animirati od dolje, u šta spadaju ručne lutke te štapne lutke, i lutke animirane od gore, što obuhvaća sve vrste marioneta (Županić Benić, 2009). Pokrivka (2023) kao najpogodnije tipove scenskih lutaka za predškolsku djecu navodi: lutke na štapovima u različitim varijantama, plošne lutke, ginjol lutke (koje djeca nose na štapu), lutke za prste, stolne lutke i jednostavni oblik marioneta. Kao glavna obilježja scenskih lutki moguće je izdvojiti:

- Ginjol je ručna lutka. Jednostavna je što omogućuje lutkaru da se lakše uživi u lik. Pokrećemo je tako što je stavljamo na ruku kao rukavicu, a prsti se podijele u ruke i glavu, prste savijamo i rotiramo šaku. Osim što je oživljavamo pomičući prste i šaku, lutka se pokreće i rotacijom cijele podlaktice. Doživljavamo je kao da je dio nas, naša produžena ruka, a uistinu možemo reći da ona to zaista i je. Njen život na pozornici zavisi o finoći lutkarovih pokreta prstiju koji katkad, iako minimalni mogu biti ključni za lutku. Djeca lako prihvaćaju ovu vrst lutke baš zbog njene jednostavnosti u izradi i animaciji.
- Zijevalica je također ručna lutka. Razlikuje se od ginjola u položaju ruke u lutki. Dok kod ginjol lutke kažiprst pokreće glavu, a mali prst i palac ruke, kod zijevalice ruka je u lutkinoj glavi te otvara i zatvara usta lutke. Zijevalice se

koriste kad je naglasak na govoru lutke ili ako želimo govorom prenjeti poruku (Županić BeniĆ, 2009). Rudman (2023) smatra da su ručne lutke najprimjerenije za početnike, te predlaže animaciju lutke s tri prsta odnosno klasičnu strukturu jer olakšava animaciju lutke malom dječjom rukom. Osim upoznavanja sa samom lutkom s djecom treba raditi i razne vježbe oblikovanja da bi se što bolje uskladili s kretanjem lutke.

- Lutke za prste, iako malene i jednostavne, izuzetno su važne. Postoji nekoliko vrsta tih lutaka koje su vrlo praktične. Jedna od opcija je stavljanje lutke na kažiprst. Poželjno je napraviti malu scenu s izmjenjivim pozadinama za takve lutke. Lutke za prste mogu se izraditi vrlo brzo, a djeca mogu sama kreirati svoje likove i osmišljavati male improvizacije. Za izradu je najjednostavnije koristiti papir, filc, prste od starih rukavica s prišivenim dodacima i slično (Županić BeniĆ, 2009).
- Lutke na štapu su one koje animiramo uz pomoć štapa i žice. U ovu skupinu ubrajamo i one najjednostavnije lutke koje djeca izrađuju tako da nacrtanu plošnu lutku nalijepimo na štap. Lutke sjene također spadaju u štapne lutke jer se kontroliraju pomoću štapa. One su uglavnom plošne, odnosno dvodimenzionalne. Lako ih je izrađivati s djecom, u jednostavnoj verziji. Omogućuju bezbroj prilika u kojima djeca kroz igru mogu istraživati odnose svjetla i sjene. Mogu biti crne, neprozirne konture, ili obojene transparentne figure. Neprozirne lutke se uglavnom izrađuju od papira, kartona ili šperploče, dok su obojane lutke uglavnom od prozirnih materijala poput plastične folije ili svile. Plošne lutke pomičemo pred platnom na kojem se ocrtavaju sjene. Prema platnu, a iza lutaka, smješten je izvor svjetla. Transparentni dijelovi lutaka propuštaju dio svjetla, dok neprozirni dijelovi blokiraju svjetlost (Županić BeniĆ, 2009).
- Javajka je trodimenzionalna lutka na štapu. Sastavljena je od lutkinog tijela i mehanizma za kontrolu koji uključuje štap, kojim se pomiče glava, pričvršćen kroz središte trupa lutke, te žice koje služe za pokretanje ruku. Pokreće se uglavnom odozdo tako što se u jednoj ruci drži štap kojim se pokreće glava, a u drugoj žice kojima se pokreću ruke. Postoje različite varijante lutki na štapu. Imamo lutku javajku kojoj je štap pričvršćen na vrat, a ruke imaju štapove i lutkar je pokreće na površini ispred sebe, kombinira se glava lutke zjevalice, a

ruke pomičemo štapovima, zatim postoje kombinacije štapne lutke, kod koje je štap fiksiran na glavu, a ruke posuđuje lutkar. Velike lutke izrađuju se od laganih materijala zbog lakše animacije, a glava je najčešće maska čvrsto pričvršćena na štapu (Županić Benić, 2009).

- Marionete su lutke kojima se upravlja pomoću konaca, a zbog svoje specifične izrade i načina animacije, predstavljaju najzahtjevniji oblik lutkarske umjetnosti. Uglavnom imaju tri bazična elementa: lutkino tijelo, kontrolni mehanizam, odnosno „marionetski križ“, te niti konaca koji povezuju kontrolni mehanizam s dijelovima lutke. Zbog svoje pokretljivosti pomicanjem konaca, marioneta je lutka koja je najbližnja čovjeku u usporedbi s drugim vrstama lutaka (Županić Benić, 2009).

4. Lutka u predškolskoj ustanovi

Igra je osnovna dječja aktivnost koja omogućuje razvoj njihovih emocija i sposobnosti. Simbolička igra i igra uloga često kao glavnog aktera imaju lutku. Lutka postaje simbolom u igri zbog svoje sposobnosti komunikacije putem simboličkih pokreta, glasa, vizualnog izgleda, kostima, maske ili oblikovanog predmeta. Kada lutkar prenese svoju energiju na objekt, oživljavajući ga svojim rukama i pogledom, lutka prelazi u neku drugu dimenziju. Ona se transformira u osobu, metaforu (Ivon, 2010). Rudman (2023) smatra da je lutka u predškolskoj ustanovi pomoćnik odgojitelju tijekom socijalizacije djece te da promatrajući dječje reakcije za vrijeme lutkarske igre i improvizacije, odgojitelj stječe uvid u dječje poimanje svijeta. Postaju mu jasniji obiteljski odnosi te problemi i strahovi s kojima se djeca suočavaju.

Broggini (1995., prema Ivon, 2013) ističe da odgojitelji u dječjim vrtićima često koriste lutke u radu s djecom, no načini njihove uporabe variraju. Prema njegovim istraživanjima, uobičajeni načini korištenja lutaka uključuju: lutka skupine, područje, sadržaj, odgojni projekt i lutkarske scenske igre s lutkom. Glavne značajke lutki prema namjeni u odgojno-obrazovnom procesu moguće je predstaviti kao:

- Lutka/skupine podrazumijeva njeno korištenje u dnevnim rutinskim situacijama, kao pomoć odgojiteljima u jednostavnijem uspostavljanu i održavanju afirmativne komunikacije s djecom. Pozitivna komunikacija poticajna je za suradnju i razvijanje prijateljstva između djece. Odgojitelji često koriste lutku prijatelja tijekom adaptacije djeteta u odgojnu skupinu i u procesu socijalizacije. U tom osjetljivom razdoblju dijete se lakše poistovjećuje s lutkom nego s odgojiteljem.
- Lutka/područje i lutka/sadržaj pomaže da odgojitelj na razigraniji i slikovitiji način približava djeci nova iskustva i pomaže im bolje strukturirati već stečena znanja. Lutka omogućuje situacijsko i kontekstualno učenje, što je ključno za proces građenja znanja kod djece predškolske dobi.
- Lutka/odgojni projekt se uključuje kao pripovjedački i motivacijski element. Korištenje lutke kao središnjeg elementa u provedbi odgojnog projekta, gdje je lutkina priča glavna nit vodilja, može odgojitelju biti pomoć prilikom motiviranja djeteta za produbljanjem i proučavanjem tema vezanih uz projekt.
- Lutkarske igre sa scenskom lutkom, poput lutkarskih improvizacija, igrica i dramatizacija književnih tekstova ističe kao izrazito motivirajuće za djecu.

4.1. Uloga odgojitelja

Odgojitelji su stručnjaci koji provode odgojno-obrazovni program rada s djecom rane i predškolske dobi i promišljaju taj proces unutar svoje skupine. Planiraju, programiraju i vrednuju odgojno-obrazovni rad, izrađuju i održavaju radna sredstva, te brinu o estetskom i funkcionalnom uređenju prostora. Također, stvaraju uvjete za zadovoljavanje svakodnevne potrebe djece, potiču njihov razvoj prema sposobnostima, vode dokumentaciju o djeci i radu, te ispunjavaju stručne zahtjeve u organizaciji i unapređenju odgojno-obrazovnog procesa. Suraduju s roditeljima, stručnjacima, timovima u vrtiću i lokalnoj zajednici, te su odgovorni za provedbu programa rada i korištenje didaktičkih sredstava (*Registar HKO-Hrvatski kvalifikacijski okvir, 2023*⁶).

Odgojitelj ima mnogostruke uloge u razvoju djeteta: stimulira razvoj, daje emocionalnu potporu, prati i usmjerava dijete i intervenira kao posrednik u stvaranju i njegovanju odnosa s vršnjacima (Klarin 2006). Klarin (2006) smatra da, kako dijete odrasta, uloga odgojitelja se mijenja. Kad se radi o djeci mlađe dobi važno je prepoznati i stvarati uvjete za zadovoljavanje potreba djece. Kod starije djece uloga odgojitelja je strukturiranje prostora, poticanje učenja kroz raznolike aktivnosti i biti potpora u stvaranju vršnjačkih odnosa.

Uloga odgojitelja u poboljšanju socijalne kompetencije djece uključuje različite procese, osim same interakcije između odgojitelja i djece. Ključno načelo koje bi trebalo voditi sav rad s djecom rane i predškolske dobi je prihvaćanje i poštivanje njihovih emocija, te im pomoći da budu kompetentni članovi svoje vršnjačke skupine (Katz i McClellan, 2005). Iste autorice navode kako se odgojitelji sve češće suočavaju sa situacijom da su grupe djece heterogene te da su sastavljene od djece iz različitih kultura. Zbog različitih definicija odnosa između odraslih i djece u različitim kulturama, shvaćanje dječjeg društvenog ponašanja predstavlja ključan i složen izazov za odgojitelje. Obaveza odgojitelja je omogućiti djeci sudjelovanje u različitim interakcijama i postupcima u kreiranju novih saznanja i shvaćanja. Odgojitelj mora pri tom biti pažljiv i poticati djecu. Također, dužnost odgojitelja je modelirati interakcije među svim odraslima uključenim u odgoj na podržavajući i uvažavajući način. Interakcije koje potiču smislenu komunikaciju svih sudionika, te omogućuju svakome da izrazi svoje mišljenje, potiču razvitak djeteta u osobu koja je samopouzdana, uči i brine o članovima društva te doprinosi razvoju tog društva (Tankersley i sur., 2012).

⁶ <https://hko.srce.hr/registar/standard-zanimanja/detalji/484>

Nije moguće izbjeći sukobe među članovima dječjih grupa gdje je potrebna suradnja. Kada se djeca igraju i rade zajedno, pojavljuju se različite neplanirane i neizbježne teškoće u socijalizaciji. Takve situacije stavljaju odgojitelje u položaj da mogu poticati dječji socijalni razvoj. Odgojitelji se ponekad umiješaju u razmirice između djece. U takvim situacijama, korisno je razmisliti o tome što se dogodilo prije sukoba i koji su bili ciljevi sukobljenih strana. Odgojitelj bi trebao rijetko intervenirati, ali bi trebao poučavati, inicirati i poticati djecu na samostalno pronalaženje opcija i rješenja svojih problema, te intervenirati dovoljno da spriječi da bilo koje dijete zapadne u negativan zatvoreni krug (Katz i McClellan, 2005).

U dječjem vrtiću moguće je djelomično prevenirati problematične situacije stvaranjem odgovarajućih uvjeta ali i učenjem kvalitetnih ponašanja. To uključuje organizaciju prostora, vremena, igraćaka i materijala, različite socijalne igre i komunikacijske situacije u kojima djeca mogu učiti vještine konstruktivnog rješavanja problema i sukoba. Za efikasno djelovanje grupe potrebna je uravnotežena količina konflikata. Odgojitelj treba svojim ponašanjem biti model djeci za učenje rješavanja sukoba (Modrić, 2021).

Djeci rane i predškolske dobi važan je njihov status u grupi, a osjećaj prihvaćenosti ih čini zadovoljnim. Nasuprot tome, djeca koja se osjećaju isključenima pokazuju neprilagođena ponašanja kao što su agresija, povučenost i usamljenost (Klarin, 2006). Rano prepoznavanje socijalnih, emocionalnih i ponašajnih problema ključno je za zdrav i optimalan razvoj predškolske djece. Neki od tih problema mogu se riješiti tijekom predškolskog razdoblja, dok drugi mogu postati rizik za socijalnu neprilagođenost. Stoga je važno posvetiti pažnju ranoj identifikaciji i prevenciji ovih problema kako bi se osigurao najbolji mogući ishod za djecu. Odgojitelj bi trebao uključiti u svakodnevnu rutinu preventivne strategije koje potiču suradnju među djecom i pružiti im pozitivne povratne informacije o njihovom ponašanju (Valenčić Štemberger, 2021).

Odgojitelj svojim lutkarskim improvizacijama potiče djecu, prikazujući im različite mogućnosti igre s lutkom, otkrivajući tehničko-izražajne potencijale svake lutke i potičući emotivan odnos prema njoj, čime stvara snažnu želju za igrom. Odgojiteljeva lutkarska improvizacija potpunu pedagošku vrijednost dobiva ispunjavajući određene zahtjeve. Mora ispunjavati sljedeće zahtjeve:

- Biti prožeta autentičnošću, zaigranošću i nježnošću.
- Nositi svježiu originalnost, izbjegavajući ponavljanje, stereotipnost, prenatrpanost riječima, pretjeranu sentimentalnost i sladunjavost.
- Podsjećati na dječju igru svojom naivnošću i nespretnošću.

- Ideje treba oblikovati govorno čisto i jasno.
- Razvijati zaplet bez nametnutih, grubih sukoba u kojima se lutke tuku ili svađaju.
- Svi elementi male lutkarske improvizacije trebaju neprestano oscilirati između čistog lirizma i punog humora (Pokrivka, 2023).

Kroger i Nupponen (2019), analizirajući literaturu, prepoznali su nekoliko potencijalnih upotreba koje se opsežno primjenjuju u kontekstu odgoja i obrazovanja. Potencijalne upotrebe su sljedeće:

- stvaranje komunikacije,
- podržavanje pozitivne klime u grupi,
- poticanje kreativnosti,
- poticanje suradnje i integracije u skupini,
- mijenjanje stavova.

Kako bi se potaknulo korištenje lutaka u odgojno-obrazovnom procesu, bitno je razviti bolje razumijevanje zadataka, aktivnosti i vještina koje različite lutke mogu ponuditi.

Studija koju je provela Luen (2021) implicira integraciju lutkarskih aktivnosti u odgojno-obrazovni proces jer je tematska analiza utvrdila da uključivanje istih pozitivno utječe na cjelokupni razvoj djeteta. Igre i aktivnosti s lutkama pomažu u poboljšavanju vještina, razvoju iskustvenog učenja i prenošenju znanja između djece.

Pokrivka (2023) smatra da igra sa scenskom lutkom kod nas još uvijek nije dostatno stručno proučena niti je ukazano na njezino pravo značenje. Nema dostupnih istraživanja o tome kako plansko i sustavno izvođenje ovih igara utječe na razvoj govora kod djece, kakav stimulans daju dječjoj mašti te koliko doprinose oslobađanju od napetosti. Ograničenja većine istraživanja o povezanosti lutke i lutkarstva, te utjecaj na cjelokupni razvoj djeteta predškolske dobi je mali broj sudionika.

4.2. Lutka u poticanju socio-emocionalnog razvoja djeteta

Socio-emocionalna kompetencija podrazumijeva sposobnost prepoznavanja i upravljanja vlastitim i tuđim emocijama unutar socijalnog konteksta (Vranjican, Prijatelj i Kucalo, 2019). To se odvija putem socio-emocionalnog učenja, koje je proces u kojem se razvijaju emocionalne i socijalne kompetencije. Socio-emocionalni razvoj je važni dio razvojnog statusa svakog djeteta. Djeca usvajaju i efikasno primjenjuju stečena znanja, vještine i vlastite stavove potrebne za razumijevanje i upravljanje osjećajima, izražavanje empatije

prema drugima, stvaranje i održavanje pozitivnih veza te donositi odgovarajuće odluke (Weissberg i sur., 2015, prema Vranjican, Prijatelj i Kucalo, 2019).

Jedan od ključnih čimbenika koji utječu na ukupno funkcioniranje pojedinca i igraju ključnu ulogu u međuljudskim odnosima su emocije. Djeca emocionalno reaguju na vanjske podražaje koji dolaze iz njegove okoline. Za odrasle je najčešće jednostavno prepoznati i razlikovati emocije, ali ih puno teže mogu precizno definirati (Brajša-Žganec, 2003).

Emocije djeteta značajno se razlikuju od emocija odrasle osobe. U emocionalnom razvoju djeteta primjećujemo karakteristične faze u percipiranju i ispoljavanju osjećaja koje proizlaze iz biološkog sazrijevanja, složenosti društvenih situacija te razvoja kognitivnih sposobnosti koje olakšavaju shvaćanje situacija. Dječje emocije su instinktivne i jednostavne. One su česte i kratkotrajne, promjenjive i snažne. Dijete svoje osjećaje pokazuje otvoreno jer se ne zna suspregnuti, što nam pomaže da imamo dublji uvid u djetetov svijet (Starc, Čudina Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2004).

Istražujući područje emocija, većina autora suglasno je da se način na koji djeca razumijevaju emocije, razlikuje zbog individualnih razlika sposobnosti prepoznavanja emocionalnih izraza, situacija i uzroka emocija. Brajša-Žganec i Slunjski (2006) u svom istraživanju dolaze do rezultata koji pokazuju da djeca u predškolskoj dobi najčešće prepoznaju i opisuju emociju tuge, sljedeći radost i ljutnju. S godinama, djeca sve više prepoznaju i opisuju četiri osnovna osjećaja, ali im je strah najteže prepoznati i opisati na temelju fotografija izraza lica. Emocionalni razvoj je ključan proces u formiranju osobnosti, koji je oblikovan pod utjecajem bioloških predispozicija i socijalnog okruženja. Biološke predispozicije uključuju naslijeđene mehanizme reagiranja na određene podražaje, dok socijalno okruženje može oblikovati načine izražavanja emocija i razvoj kontrole nad njima putem odgovarajućeg odgoja. Emocionalni razvoj se odvija kroz interakciju sa socijalnim okruženjem kroz tri osnovna principa (Starc i sur., 2004):

1. Gledanjem i imitiranjem: Djeca dolaze u kontakt sa svojim okruženjem i uče koje situacije, predmeti ili događaji izazivaju određene emocije poput straha ili radosti, a koje ne. Ovo učenje putem promatranja i imitacije omogućava djetetu da razvije razumijevanje emocionalnih reakcija.
2. Modeliranjem: Socijalno okruženje pruža model za oponašanje načina i intenziteta izražavanja emocija. To uključuje različite oblike neverbalne komunikacije poput mimike, gestikulacije, tonaliteta glasa i intenziteta izražavanja koji se koriste za komuniciranje emocija kao što su tuga, radost ili strah.

3. Socijalnim učenjem i samoregulacijom: Kroz socijalno učenje, djeca stječu vještine samoregulacije emocija. To podrazumijeva proces kontrole i upravljanja vlastitim emocionalnim reakcijama kako bi se postiglo adekvatno prilagođavanje društvenim situacijama i zahtijevima. Ova vještina omogućava djeci da učinkovito reagiraju na različite emocionalne poticaje i razviju prilagodljive strategije za rješavanje konflikata ili stresnih situacija.

Kroz ove procese, djeca postupno razvijaju sposobnost prepoznavanja, izražavanja i kontrole svojih emocija, što je ključno za pozitivan socijalni razvoj i oblikovanje stabilne osobe (Starc i sur., 2004).

Jedinstveni princip dječjeg shvaćanja svijeta oko sebe naziva se socio-spoznajni razvoj. Kroz ovaj proces, dijete postepeno razvija interes za svoju osobu i ljude u svom okruženju. U ovoj sferi razvoja, djetetova spoznaja evoluirala od konkretnog ka apstraktnom: od promatranja svog ponašanja i kako se ponašaju drugi do percipiranja vlastitih stanja i stanja drugih, poput emocija, želja, misli, vještina i namjera (Starc i sur., 2004).

Brajša-Žganec (2003), navodi da socijalni razvoj djece uključuje njihovo ponašanje, stavove i emocije izražene u njihovom međudjelovanju kako s odraslima tako i s vršnjacima. Bastašić (1990) smatra da je lutka posebno prikladan medij u grupnom radu s djecom, s obzirom da djeca u grupi oblikuju i prepoznaju granice vlastitih sposobnosti i realnosti. Stječu bogata emocionalna iskustva, uče društveno prihvatljivo ponašanje te usvajaju osjećaj prirodnosti i povezanosti, što je ključno za njihovu buduću integraciju u društvo.

Sindik i Ivon (2011) procjenjuju da se različiti oblici korištenja lutke u odgojno-obrazovnom radu dječjeg vrtića reflektira na socijalno ponašanje djece. Postoji mogućnost da se, u istraživanju koje su proveli, primjenom lutke povećava učestalost prosocijalnog ponašanja i smanjuje agresivno ponašanje djece.

Upotreba lutke i lutkarskog kazališta u vrtiću doprinosi razvoju socio-emocionalnih sposobnosti. Iuga i Turda (2022) ističu pozitivan utjecaj lutke na emocionalnu izražajnost, samoregulaciju, empatiju, sliku o sebi i suradnju. Karaolis (2020) sugerira da korištenje lutke u odgojno-obrazovnom procesu pruža učinkovite načine motiviranja i poticanja uključivanja sve djece uključujući i djecu s posebnim potrebama. Također naglašava da može dovesti do promjene stavova odgojitelja, odnosno njegovog pogleda na dijete. Ivon (2010) smatra da teškoće u socijalizaciji koje se javljaju tijekom igre i drugih dječjih aktivnosti pružaju priliku odgojiteljima da korištenjem lutke indirektno dopunjuju socijalni razvoj djeteta. Uključujući lutku u problematične i konfliktne situacije, dijete će lakše prihvatiti činjenicu da su

nesuglasice i njihovo prevladavanje sastavni dio života. Lutkarske dramatizacije i improvizacije odgojitelja, u koje se djeca mogu uključiti, prezentiraju rješavanje sukoba na način koji je prihvatljiv, omogućujući djeci da razumiju kako i zašto svađe nastaju te im pružaju odgovore na mnogobrojna pitanja koja postavljaju.

4.3. Lutka u poticanju komunikacije

Komunikacija uključuje sposobnost jasnog sporazumijevanja, bilo usmeno ili pisano. Počinje već u najranijoj dobi; dojenčad odgovara gugutanjem na osmijehe i podražaje roditelja. Kako se govor razvija, dijete počinje drugačije izražavati svoje želje i osjećaje, ali također se uči slušanju drugih. Različiti oblici i vrste komunikacije te komunikacijske vještine temelj su naših odnosa s drugima, pa čak i odnosa koje imamo sami sa sobom (Miljaković i sur., 2019).

Danas su djeca izložena sve većem pritisku i stresu u komunikaciji, stoga je bitno pronaći sredstva koja će tu komunikaciju olakšati. Komunikacija simboličkim jezikom, verbalnim i neverbalnim, može biti pravo rješenje za poboljšanje komunikacije. Lutkarske aktivnosti mogu poboljšati komunikaciju između odgojitelja i djece, te između djece međusobno (Korošec, 2002). Majaron (2012) navodi da lutka može pomoći djetetu da spontanije komunicira, izbjegavajući stresne situacije, posebno u komunikaciji s odraslima. Istraživanje o utjecaju lutke u nastavi (Korošec, 2012) pokazalo je da lutka može pomoći u uspostavljanju kontakta s djecom i komunikaciji s njima. Lutka djeluje kao posrednik, dijete je oslobođeno straha od autoriteta i lakše uspostavlja kontakt s okolinom. Lutka je autoritet odabran od djeteta. Ivon (2013) ističe da komunikacija odgojitelja s djecom putem lutke može ohrabriti i podržati dječju igru, pomoći im u suočavanju s novim dilemama i izazovima te potaknuti i proširiti njihove govorne, socijalne i kognitivne vještine.

4.4. Lutka u poticanju suradnje

Pojava samokontrole se primjećuje u trećoj godini života, kada dijete počinje odbijati poslušnost roditeljskim naredbama i pokazuje želju za postupanjem prema vlastitim namjerama. Postupno, dijete internalizira roditeljske naredbe i prihvaća ih kao vlastite. Proces razvitka samokontrole započinje kada dođe do potpune internalizacije vanjske kontrole. Samokontrola omogućava djetetu da odgodi zadovoljenje svojih potreba (Starc i sur., 2004).

Lutka pomaže u razvoju socijalnih sposobnosti važnih u izgradnji socijalnog identiteta. Budući da je kreativno lutkarstvo obično aktivnost u grupi, zahtijeva od djece da se međusobno slušaju, pričekaju na svoj red, gledaju jedni druge te da prijedloge, ideje i emocije drugih uvažavaju i poštuju. Suradnja, kao ključni element ovih aktivnosti, motivira djecu da razvijaju

vještine potrebne za rad u grupi. Pomoću lutke, dijete se lakše uključuje u grupne situacije. Lutka mu omogućuje obratiti se prijatelju ili razgovarati s njim, čime potiče zanimanje odraslih (Ivon, 2010).

Ivon i Zavoreo (2011) praćenjem i evaluacijom dječje igre s lutkama uočavaju snažan utjecaj lutke na razvoj djeteta kako u samostalnoj igri s lutkom, tako i u zajedničkim simboličkim aktivnostima, lutkarskim predstavama. Djeca u samostalnoj igri ili učenju s lutkama usvajaju vještine rješavanja problema, uče pregovarati, usuglašavati se i prihvaćati tuđe ideje. Lutkarske predstave kao zajedničke simboličke aktivnosti omogućuju djeci izoštravanje mišljenja, razvijanje komunikacije, izražavanje emocija i kontrolu nad njima. U suradnji s drugima, djeca uspostavljaju uravnotežene odnose.

4.5. Lutka kao poticaj razvoju pozitivne slike o sebi

Pojam o sebi razvija se od jednostavnog samoprepoznavanja u ogledalu, fotografiji ili videozapisu, do složenijeg saznanja o sebi. Prema Andriloviću i Čudini-Obradović (1994, prema Starc i sur., 2004), znanje o sebi ne uključuje samo samoopis, već djeca uskoro počinju, na osnovu pohvala i odgovora iz okoline te usporedbe s drugom djecom, procjenjivati i vrednovati svoje odlike. Dijete tako postepeno izgrađuje svijesnost o svojoj vrijednosti.

Unutarnje samopouzdanje, zasniva se na osjećaju i uvjerenje u vlastitu vrijednost samo zato što postojimo. Visoko samopoštovanje očituje se kroz zadovoljstvo sobom i mirnost u odnosu prema sebi. Takva osoba sebe voli, dobro se poznaje, ima konkretne životne ciljeve i optimistična je. Vanjsko samopouzdanje, s druge strane, odnosi se na naše sposobnosti, vještine i postignuća (Miljković i Rijavec, 2004).

Igrajući se s lutkom dijete može lakše doživjeti samog sebe kao jedinstvenu osobu. Pomažući mu da sebe doživi na taj način, te da se osjeća dobro uslijed vlastitih ideja i postupaka, može se pridonijeti stjecanju osjećaja samopouzdanja i važnosti kod djeteta. Uzevši u obzir mišljenje o važnosti razvoja pozitivne slike o sebi kod predškolskog djeteta, lutku treba smatrati medijem za optimalno ostvarenje ciljeva u tom području (Ivon, 2010).

5. Metodologija istraživanja

Uporaba lutke u različitim svakodnevnim situacijama u dječjem vrtiću može biti vrlo korisna za odgojitelje u postizanju odgojno-obrazovnih ciljeva. Vodeći se ovom idejom provedeno je akcijsko istraživanje s elementima etnografskog pristupa. Akcijsko istraživanje u vrtiću o mogućnostima primjene lutke predstavlja metodološki pristup koji omogućava aktivno sudjelovanje djece i odgojitelja u procesu učenja i razvoja. Ovaj kvalitativni pristup stavlja naglasak na proces rada, a ne samo na konačni rezultat. Podaci u istraživanju prikupljeni su sustavnim promatranjem, intervjuiranjem, video snimanjem, fotografiranjem, skalom procjene, sociometrijom, te radom na dokumentaciji.

Nalazi ovog istraživanja mogu doprinijeti unapređenju obrazovne prakse kroz poboljšanje učenja, a mogu doprinijeti i razvoju razumijevanja teorije i konstrukciji novih znanja, odnosno stvaranja novih ideja o tome kako i zašto nešto funkcionira. Ovaj pristup uključuje ciklus planiranja, akcije, promatranja i refleksije kako bi se poboljšala obrazovna praksa i stvorili uvjeti za zadovoljavanje potreba djece (McNiff i Whitehead, 2006).

5.1. Problem istraživanja

Problem koji se istražuje uočen je u praksi, promatranjem dječje igre s lutkama. Dječja igra s lutkama je uglavnom kratkotrajna, sa čestim „lutkarskim sukobima“, koji završavaju prekidom igre. Djeca teško postižu dogovor, najčešće nakon sukoba prelaze na drugu aktivnost. Lutke uglavnom predstavljaju likove iz crtanih filmova ili računalnih igrica. Pretpostavljamo da je problem nastao zbog nedovoljno razvijenih socijalnih vještina djece, suradnje i komunikacije. Shodno uočenom, problem istraživanja formuliran je kroz pitanja:

- Mogu li kroz igru s lutkom i promjenu uloga lutke, djeca učiti kvalitetna društveno prihvatljiva ponašanja?
- Koristeći lutku za prikazivanje različitih scenarija, poput dijeljenja igračaka, rješavanja sukoba ili izražavanja osjećaja, hoće li djeca prepoznati i primijeniti odgovarajuće socijalne vještine?

5.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je unaprijediti socijalne vještine djece te jačanje suradnje i prijateljstva. Razvijanje socijalnih vještina, suradnje i prijateljstva kod djece predškolske dobi je temelj za njihov budući uspjeh i kvalitetne socijalne interakcije. Podržavajući različite stilove učenja i načine komunikacije planirane su aktivnosti s lutkama za koje se pretpostavljalo da će

djeci predstavljati izazov i motivirati ih za samostalno rješavanje problemskih situacija u međusobnim odnosima.

5.3. Uzorak

Istraživanje je provedeno od veljače do lipnja 2024.godine, u objektu „Drveni lutak“ koji pripada dječjem vrtiću „Grigor Vitez“, Split. Objekt se nalazi u prizemlju stambene zgrade, nije namjenski, i u njemu boravi jedna odgojno-obrazovna skupina. Skupinu pohađa 20 djece, u dobi od 3 do 7 godina, te dvije odgojiteljice provode redoviti 10satni odgojno-obrazovni program. U istraživanju sudjeluje osmero djece predškolske dobi i dvije odgojiteljice. Obe odgojiteljice imaju preko 20 godina staža u radu s djecom. Djeca koja sudjeluju u istraživanju su predškolske dobi i svi su školski obveznici. Među djecom koja sudjeluju u istraživanju dvoje je s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, dijete s teškoćama u razvoju i potencijalno darovito dijete.

Tablica 1. Dob djeteta na početku istraživanja (veljača, 2024.)

IME U TEKSTU	DOB DJETETA U MJESECIMA / KD	SPOL*
DJEVOJČICA 1	84	Ž
DJEVOJČICA 2	81	Ž
DJEČAK 3	79	M
DJEVOJČICA 4	77	Ž
DJEČAK 5	76	M
DJEČAK 6	74	M
DJEVOJČICA 7	71	Ž
DJEČAK 8	71	M

* Ž= djevojčica; M= dječak

Istraživanje je provedeno u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom iz 2022. godine. Roditelji su bili informirani o detaljima istraživanja te su potpisali suglasnosti za sudjelovanje djece u istraživanju, kao i za objavljivanje njihovih fotografija u diplomskom radu. Djeca su također imala priliku donijeti informiranu odluku o vlastitom sudjelovanju u aktivnosti, uključujući mogućnost odustajanja.

5.4. Postupak i tijek istraživanja

5.4.1. Prva faza – analiza postojećeg stanja

Tijekom veljače, na temelju promatranja i analize videosnimki, odgojiteljice su napravile procjenu socijalnih vještina djece. Procjena je napravljena prema prilagođenoj listi autorica Miljković i Rijavec (2004) (Prilog 1). Utvrđeno je da socijalne vještine djece variraju od prosječno do izrazito dobro razvijenih, dok je za dvoje djece utvrđeno da imaju izrazito i dosta loše razvijene socijalne vještine.

Tablica 2. Inicijalna procjena socijalnih vještina djece

SOCIJALNA VJEŠTINA	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	M_{Σ} *
Započeti razgovor	4	2	5	2	4	5	4	3	3,63
Slušati za vrijeme razgovora	5	1	4	4	4	4	3	2	3,38
Završiti razgovor	5	2	5	3	4	5	3	3	3,75
Uključiti se u postojeću aktivnost s drugima	3	1	5	3	4	2	3	3	3
Prikladno postaviti pitanje	4	1	5	3	4	5	3	2	3,38
Tražiti pomoć od vršnjaka na prikladan način	4	1	4	3	4	2	3	2	2,88
Tražiti pomoć od odraslih na prikladan način	5	3	5	3	4	4	4	3	3,88
Dijeliti s drugima	5	2	3	4	4	2	2	2	3
Igrati igru	5	1	5	4	4	4	3	3	3,63
Predlagati aktivnosti drugima	4	1	4	3	4	3	3	3	3,13
Suradivati s drugima u aktivnosti	4	1	3	4	4	2	3	2	2,88
Nuditi pomoć	5	1	3	3	4	5	4	3	3,5
Reći hvala	5	3	4	3	4	4	4	2	3,63
Dati kompliment	5	4	3	3	4	3	3	2	3,38
Ispričati se	4	4	3	3	4	4	3	2	3,38
Razumjeti utjecaj svog ponašanja na druge	4	1	4	3	3	5	3	1	3
Razumjeti tuđe ponašanje	4	1	4	3	3	5	3	2	3,13
Slijediti upute	4	2	4	4	3	5	4	3	3,63

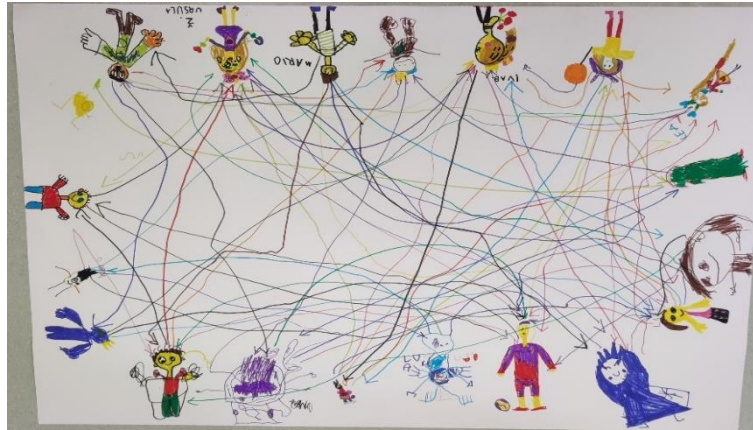
* M_{Σ} = prosječna vrijednost ukupne procjene

Dijete kroz interakcije s vršnjacima usvaja dva različita iskustva. Prvo je popularnost i podrazumijeva odnos koji je jednosmjernan. Popularnost ukazuje u kojoj je mjeri dijete prihvaćeno od svojih vršnjaka. Drugo iskustvo je prijateljstvo, koje je specifičan i uzajaman odnos, te stoga dvosmjerni, odražavajući međusobno iskustvo između dva pojedinca ili više djece (Katz i McClellan, 2005; Klarin, 2006, Jurčević Lozančić, 2017). Jurčević Lozančić (2017) iz odgovora djece predškolske dobi na pitanje što je prijateljstvo zaključuje da djeca te dobi određuju konkretne razloge zbog kojih nekog smatraju prijateljem. Prva prijateljstva služe kao vježbaonica u kojoj dijete razvija svoje sposobnosti i vještine. Djeca shvaćaju da prijateljstvo uključuje dijeljenje, međusobnu naklonost, pomaganje i pružanje emocionalne podrške.

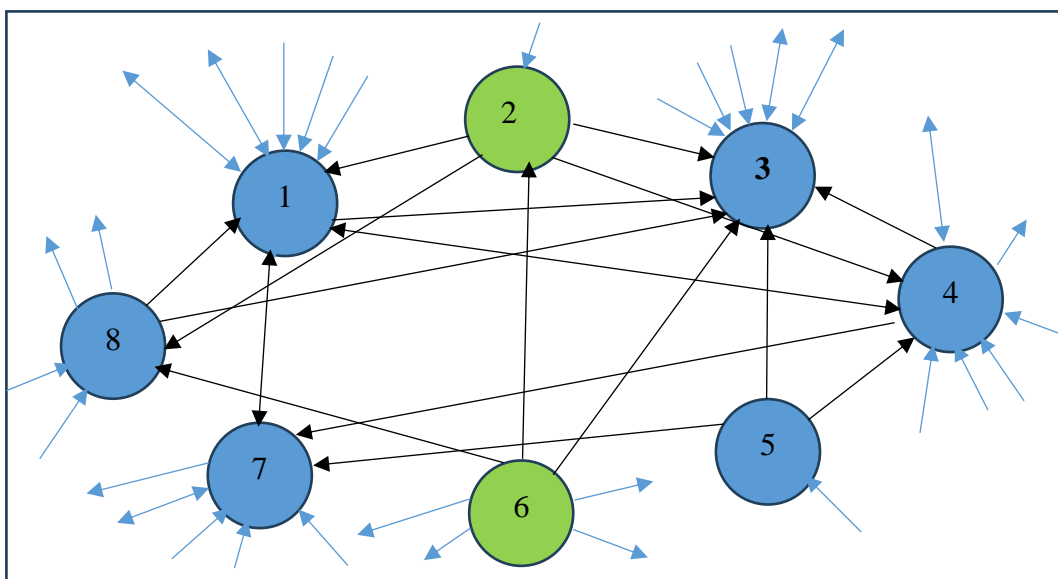
U razgovoru pitali smo djecu koga smatraju prijateljem. Djeca su, na poticaj odgojiteljica grafički prikazala međusobne odnose povezujući svoj nacrtani lik s likovima druge djece koje smatraju prijateljima. Ovoj aktivnosti prethodio je razgovor s djecom o prijateljstvu.

Transkript 1: Prijateljstvo

- Odgojiteljica: „Što je to prijateljstvo? Kako možemo znati da nam je netko prijatelj?“
- Djevojčica 1: „Da se zajedno igraju, crtaju, svašta nešto rade zajedno... i da se puno vole.“
- Dječak 8: „Da se igra.“
- Dječak 6: „Kada se slaže i kad smo dobri u igrama. A najbolji prijatelji su skroz slični. Ne znam koji mi je bolji T. ili J.“
- Djevojčica 7: „Moraju biti dobri. Pravi prijatelj pomaže, kad je nešto pitaš sasluša te.“
- Dječak 5: „To su djeca koja se najbolje igraju zajedno i uvijek se igraju zajedno, jedni drugima pomažu kad se ozljede.“
- Dječak 3: „Prijatelji su zato što dok se oni igraju i ja se s njima igram i oni mi nešto pomognu sagraditi.“

Slika 1: Sociogram prijateljstva, početno mjerenje

Slika 2: Sociogram, početno mjerenje

U ovom sociogramu (Slika 1. i 2.) prikazani su odnosi djece koja sudjeluju u istraživanju (crne strelice), te njihov odnos s ostalom djecom iz skupine (plave strelice). Posebno su označeni uzajamni odnosi (dvostruka strelica). Djeca s posebnim potrebama označena su zelenom bojom. Analizom sociograma možemo uočiti:

- Djevojčica 1 ima uzajamnu povezanost s četvoro djece, od toga dvoje predškolaca i često je birana od druge djece.
- Djevojčica 2 ima malo odnosa s drugom djecom.
- Dječak 3 najčešće je biran, međutim on bira samo dvoje mlađe djece.
- Djevojčica 4 povezana je s nekoliko djece predškolske dobi i često je birana od mlađe djece.
- Dječak 5 je slabo povezan s grupom.
- Dječak 6 nije odabran od nijednog djeteta iz grupe.

- Djevojčica 7 ima dvosmjernu vezu s dvoje djece i dosta jednosmjernih veza druge djece.
- Dječak 8 ima odnose s drugom djecom ali su jednosmjerni.

S djecom je obavljen polustrukturirani intervju s ciljem lakšeg određivanja promjena koje ćemo uvesti. Pitanja koja su postavljena djeci:

- S kakvom lutkom najviše voliš glumiti?
- Koji je razlog što si odabra-o/la takvu lutku?

Djeci su pitanja pojašnjena pokazivanjem i objašnjavanjem načina na koji možemo glumiti s lutkama. Od osmero djece koja su sudjelovala u intervjuu, sedmero ih je izjavilo da žele glumiti s lutkama koje se navuku na ruku, a jedno dijete se odlučilo za lutke na štapiću.

Transkript 2: Intervju o vrsti lutka.

- Djevojčica 1: „Na ruku, zato što možemo njom micati i praviti se da nešto radin.“
- Djevojčica 4: „Na ruku, zato što mi je mekano kad stavim ruku unutra.“
- Dječak 3: „Na ruku, zato jer mogu upravljati sa njom sa rukom.“
- Dječak 6: „Sa štapom, onda mogu čučniti (pokazuje) doli i onda samo sa štapićem micati i govoriti.“

Također je napravljena analiza samog centra za lutkarske igre. U centru je bilo različitih vrsta scenskih lutki (ginjol, lutke rukavice, lutke na prste, štapne i stolne lutke) koje su uglavnom bile razbacane po policama. Centar je bio otvoren prema ostatku sobe. Djeca su najčešće uzimala lutke i igrala se njima za stolom, gdje je bilo postavljeno drveno stolno kazalište kojem su vrata često padala uslijed guranja djece (lutke se guraju). U samom centru se nisu dugo zadržavali, češće su lutke prenosili u druge centre pri čemu ih nisu koristili kao scenske lutke. Uvidom u pedagošku dokumentaciju primjetili smo da su dječje spontane aktivnosti s lutkama češće nakon posjeta kazalištu lutaka ili gostujućih predstava u vrtiću.

U razgovoru s djecom raspravili smo o potrebnim promjenama u centru za lutkarske igre.

Transkript 3: Intervju o promjenama u centru za lutkarske igre

- Dječak 5: „Tribaju nam zavjese, neke veće.“
- Djevojčica 7: „Možda bi mogli staviti radio.“
- Dječak 6: „...ili neki instrument.“
- Djevojčica 1: „Može li biti još lutaka?“
- Djevojčica 7: „Oćemo mi glumiti?“

- Odgojiteljica: „Možemo se dogovoriti, jedan dan glumimo mi, a onda vi. Je li vam to odgovara?“
- Djevojčica 7: „Može, a oćeš nas snimat?“
- Odgojiteljica: „Snimat ću onog tko bude htio.“

5.4.2. Druga faza – uvođenje promjena

U ovoj fazi započeli smo uvoditi promjene. S obzirom da odgojitelj može biti djeci model ponašanja odlučili smo jednom tjedno prirediti lutkarsku dramatizaciju ili adaptaciju poznatih bajki, priča ili slikovnica za djecu te kao poticatelji uključiti ih u dramske aktivnosti s lutkom.

Promjene smo započeli organizacijom prostora. Unijeli smo izmjene u centar za lutkarske i dramske igre. Centar je postavljen u kutu sobe. Postavljena je viseća zavjesa s plafona do police, i napravljen je paravan. Dogovorili smo naziv kazališta. Djeca su imala dva prijedloga, *Drveni lutak* - kao ime našeg vrtića i *Oblutak* - „kao onaj dječak iz crtanog filma“. Zapisivali smo glasove crticama i nakon prebrojavanja naše kazalište dobilo je ime *Oblutak*. Na prijedlog i uz pomoć odgojiteljice naziv kazališta djeca su koncem izradila na tkanini. Za ovu aktivnost često su trebala pomoć odgojiteljice pa su djeca učila kako na prikladan način tražiti pomoć od odrasle osobe, a kasnije i od prijatelja koji su savladali određene vještine. Na malom stolu postavljen je radio, te nekoliko udaraljki Orffovog instrumentarija: ksilofon, štapići, triangl, šuškalice, praporci i kastanjete. Polica s pregradama ispunjena je lutkama koje su složene prema načinu upravljanja. Postavili smo i kutiju koja je predstavljala „bolnicu“ za lutke, gdje su se ostavljale lutke koje su trebale popravke. Promatrali smo i dokumentirali promjene i ponašanje djece. Na samom početku stavili smo manji broj scenskih lutaka. Nakon svake predstave odgojitelja dodavali smo nove lutke koje su korištene. U centar smo dodavali slikovnice koje smo adaptirali za predstave.

S djecom su dogovorena pravila ponašanja u igri s lutkama te pri korištenju radia i instrumenata. Nekoliko dogovorenih pravila:

- radio ne smije biti preglasan da ne ometa drugu djecu
- treba pričekati dok netko završi ili ga lijepo pitati da zajedno puštaju glazbu ili sviraju
- lutke se moraju pospremiti na svoje mjesto
- lutke se ne tuku, samo glumimo da se udaraju
- ako se nešto razbije treba se popraviti ili nekoga zamoliti za pomoć
- dogovaramo se kako ćemo glumiti u predstavi.

Djeca su nakon predstave koju su održale odgojiteljice uzimala lutke i ponavljala predstave. Nakon nekog vremena počeli su kombinirati lutke iz različitih predstava i unositi promjene.

Primjer: U scensku igru *Pile i Patkica* (Prilog 2), u kojoj koristimo jednostavne lutke marionete pile i patkica, djeca su uvela lik rode, štapne lutke jabuke, a patkica je na kraju ponudila piliću da ga nauči plivati. U igru se uključila i Djevojčica 2, koja inače teško ulazi u interakcije i igru s drugom djecom.

Slika 3: Scenska igra "Pile i Patkica"

U lutkarske improvizacije uveli smo lutke-čarape, Bon i Ton, kao sljedeći korak u promjenama. Jedan dječak je njihova imena povezo s „nekim pravilima“, dok ih je nekoliko povezo s bombonima. Djecu smo upoznali s lutkama i njihovim osobinama. Uključili su se u stvaranje profila lutaka. Bon i Ton su veseli čarapići koji se ponekad čudno ponašaju, nekad se posvađaju, otimaju jedan drugom igračke i razbacuju ih, ali i pomažu se međusobno, daju jedan drugom komplimente, tješe se, vesele se, pjevaju, plešu, razgovaraju s djecom. Odgojiteljice su s lutkama Bon i Ton glumile svakodnevne situacije koje su se dogodile ili su se mogle dogoditi u grupi. Djeca su se uključivala u razgovor s lutkama i igrala različite uloge u scenarijima koji potiču suradnju i komunikaciju. Lutke su korištene u situacijama kada su djeca imala problem ili sukob. Odgojiteljica je predstavljala problem pa bi zajedno s djecom razmatrali moguće rješenje.

Slika 4: Lutke čarapići Bon i Ton

U dogovoru s roditeljima, djeca su donijela svoje stare čarape te su izrađivali svoje lutke-čarapiće. Kod sam izrade lutaka, uz poticaj odgojiteljica, djeca su pomagala jedni drugima ali i učila kako tražiti pomoć od drugih. Dokumentirali smo proces izrade lutki, a u videosnimkama djeca su predstavljala svoje lutke. Nekoliko djece izradilo je po dvije lutke. Lutke su djeca koristila svakodnevno u raznim situacijama, a ne samo u lutkarsko-dramskom centru. One su s njima crtale, listale slikovnice, igrale šah... Kroz igru s lutkama, djeca su istraživala različite emocije, razvijala socijalne vještine te učila kako se nositi s različitim situacijama i izazovima. Lutke su im također omogućile da se poistovjete s likovima, istraže različite uloge i odnose, što može značajno doprinijeti njihovom socioemocionalnom razvoju.

Djeca su tražila da pokušamo s lutkama pronaći rješenje nekog njihovog problema. Primjer: Dječak 6 je ispričao svoj problem. Dva dječaka gnjave ga na dvorištu, a to se zna nastaviti popodne u parku poslije vrtića. Odgojiteljica je predložila da odglume kako ga „gnjave“. Dječak 6 je odlučio glumiti sebe, a Dječak 3 je s dva čarapića glumio dječake. Dječak 3, nije želio da snimam predstavu. Dječak 6 je iza zavjese dao upute Dječaku 3 šta bi trebao raditi. U predstavi dok su djeca glumila s lutkama, aktivno se uključio dječak kojeg su glumili, koji je lovio Dječaka 6. Obraćao se lutkama i govorio da on nije znao da on to ne želi, da se samo igrao... Govorio je povišenim tonom, gestikulirao rukama i izgledao jako uzbuđeno. Odgojiteljica je uvela u predstavu lutka Bona koji je razgovarao s dječakom. Razgovarali smo kako su se osjećali dok su glumili. Dječak 3 je rekao da se nije baš dobro osjećao, a Dječak 6 je bio ljut i pomalo tužan. Zatim su predlagali Dječaku 6 što bi mogao napraviti. Prijedlozi su bili da kaže teti (odgojiteljici), da se sakrije, da im kaže da ne želi da ga love. Odgojiteljica je predložila da ponovo glume ali tako da sad Dječak 6 odabere način koji mu se čini najbolji. Odabrao je da im kaže da ne želi da ga love i da ga puste na miru. U predstavu se uključila

Djevojčica 7 koja je željela glumiti prijatelja koji će pomoći. Nakon ove predstave promijenio se odnos među dječacima.

Slika 5: Izrada čarapića

Osim dogovorenih predstava, te izmjene u materijalnim uvjetima, uvodimo igre i aktivnosti iz *Kutije pune osjećaja*. Pokazalo se da nam je za igre lutkama na prste potrebno stolno kazalište. Djeca su iznosila svoje prijedloge kako i od čega ga napraviti. Odgojiteljice su postavljale dodatna pitanja koja su poticala djecu da promisle mogu li se njihove ideje realizirati. Kroz raspravu smo zaključili da je najbolje od kartonske kutije koju će obojati temperama (jedno dijete se sjetilo da smo to jednom već radili). Kad je kazalište bilo gotovo glumili su s lutkama na prste iz *Kutije pune osjećaja*. Uzimali su kartice s raznim situacijama u kojima se dijete može naći a koje ga mogu činiti sretnim, tužnim, ljutim ili uplašenim. Birali su lutke i prijatelje s kojima će odglumiti situaciju. Najčešće su odabirali lutke – čarapiće. Nakon odglumljene situacije razgovarali smo kako su se osjećali u svojoj ulozi te su ponavljali ako su smatrali da se ta situacija trebala drugačije odvijati, odnosno kako bi oni postupili u takvoj situaciji. Kroz ove aktivnosti djeca uče prepoznavati osjećaje koje izazivaju određene situacije i koje su posljedice poželjnih i nepoželjnih ponašanja.

Slika 6: Dramatizacija situacija sa sličica iz *Kutije pune osjećaja*

5.4.3. Treća faza – Vrednovanje

Cilj vrednovanja je pružiti detaljan uvid u to može li korištenje scenskih lutaka pozitivno utjecati na socioemocionalni razvoj djece predškolske dobi te na koji način se ta metoda može prilagoditi i poboljšati u budućnosti. U ovoj fazi usporedili smo inicijalno i finalno stanje kroz analizu sociograma i skalu procjena socijalnih vještina djece. U usporedbi sociograma sudjelovala su djeca i odgojiteljice. Također se s djecom proveo nestrukturirani intervju kroz kojeg se ispitalo njihovo mišljenje o uvedenim promjenama i korištenju scenskih lutaka u igri.

Izjave djece iz razgovora:

- Djevojčica 7: „Volim kad radimo predstave. Moramo se prvo dogovoriti kako ćemo. Tako se radi i u kazalištu.“
- Dječak 8: „Ne smimo se tuć s lutkama, samo glumimo da se tućemo, onda možemo.“
- Djevojčica 1: „Ja više volim glumiti sama s lutkama, ali mogu nekad i s prijateljima.“
- Dječak 5: „Kad glumimo možemo se glupirati i onda bude smišno. Drago mi je nasmijavati druge.“
- Dječak 6: „Imam puno ideja i priča u glavi. Nekad su puno duge pa je teško napraviti predstavu.“
- Dječak 3: „Lutkama možemo pokazati kako ćemo nešto riješiti, neki naš način.“

Promatrajući novi sociogram kojeg su djeca ispunila, Dječak 6 izjavio je sljedeće:

- „Ova je mreža baš puna, možemo je nazvati mreža prijatelja.“

Zatim je nastavio promatrati i zaključio:

- Dječak 6 : „Mislim da sam puno više odabrao, a mene baš nisu puno.“
- Odgojiteljica: „Da pogledamo na ovom prvom kako je izgledalo?“
- Dječak 6: (nakon što je pogledao oba crteža, dječak se nasmiyao) „Sad je bolje nego prošli put.“

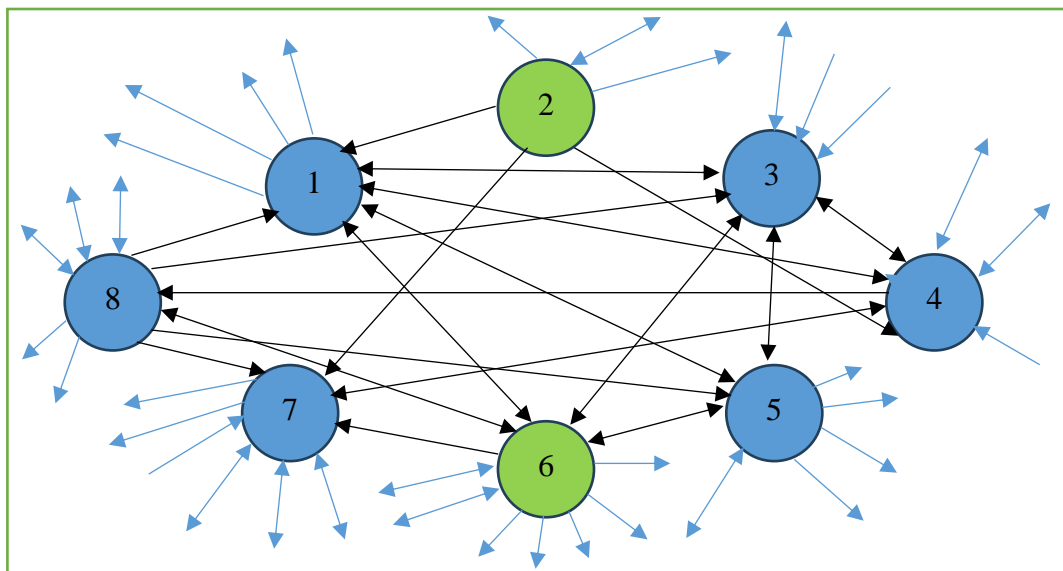
Postavili smo crteže jedan pored drugog. Djeca su promatrajući zaključila da na novom ima puno više strelica. Prebrojavali su strelice koje su išle prema njima i one koje su išle od njih prema drugoj djeci. Primjetili su da Dječak 3 i Djevojčice 1 i 4 imaju najviše strelica. O njima su rekli:

- Djevojčica 1 – „Ona uvijek pomaže.“, „Kad padneš pita jel ti treba pomoć.“, „Ako ne znaš nacrtati ona će kad je pitati.“
- Dječak 3 – „Naučija nas je igrati šah“, „Dobar je u građenju“, „Nasmijava nas kad se glupira“, „Ima puno ideja.“

- Djevojčica 4 – „Dobra je.“ „Uvik se igra s nama.“ „Nikad se ne ljuti.“

Slika 7: Sociogram prijateljstva, završno mjerenje

Slika 8: Sociogram, završno mjerenje

- Kod Djevojčice 1 primjećujemo veću povezanost s vršnjacima u usporedbi s početnim mjerenjem.
- Djevojčica 2 je na drugom mjerenju odabrana samo od jednog djeteta (kod prvog mjerenja odabrana je od dvoje djece). Nasuprot tome odgojiteljice ipak u procjeni socijalnih vještina vide manje pomake iako su one još uvijek dosta loše razvijene. Uvidom u dokumentaciju vidljivo je da se više uključuje u igre scenskom lutkom u odnosu na početak istraživanja. Od roditelja smo dobili informacije da kući u razgovoru sa „čarapićem“ imaju pune više povratnih informacija o događanjima u vrtiću.

- Dječak 3, u odnosu na početno mjerenje ima više dvosmjernih odnosa, i više prijatelja s njegove strane (u početnom mjerenju odabrao je dvoje djece, a u završnom petero). Iako su njegove socijalne vještine u inicijalnoj fazi procjenjene od prosječnih do izrazito dobrih, pomak se vidi na vještinama koje uključuju razumijevanje i uvažavanje osjećaja drugih.
- Djevojčica 4 ima više dvosmjernih odnosa u usporedbi inicijalnog i finalnog mjerenja.
- Dječak 5 također ima više dvosmjernih odnosa, a i više puta je izabran od druge djece. Iako su njegove socijalne vještine kod prvog mjerenja od strane odgajateljica procjenjene kao dosta dobro razvijene, sociogram na prvom mjerenju nije pokazao da je prihvaćen od druge djece.
- Kod Dječaka 6 vide se velike promjene u povezanosti s grupom.
- Djevojčica 7 nema većih promjena u odnosima unutar grupe.
- Dječak 8 povezuje se s velikim brojem djece, ali dvosmjernan odnos uglavnom uspostavlja s djecom mlađe dobi.

Uspoređujući grafički prikaz sociograma možemo zaključiti da su najveće promjene nastale u dvosmjernim odnosima kojih je u finalnoj fazi više nego u inicijalnoj.

Tablica 3. Finalna procjena socijalnih vještina djece

SOCIJALNA VJEŠTINA	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	M_{Σ}
Započeti razgovor	4	2	5	3*	4	5	4	3	3,75
Slušati za vrijeme razgovora	5	2	4	4	4	4	3	3	3,63
Završiti razgovor	5	2	5	3	4	5	3	3	3,75
Uključiti se u postojeću aktivnost s drugima	5	2	5	3	4	3	4	3	3
Prikladno postaviti pitanje	5	2	5	3	4	5	4	3	3,88
Tražiti pomoć od vršnjaka na prikladan način	4	2	4	3	4	4	4	3	3,5
Tražiti pomoć od odraslih na prikladan način	5	4	5	4	4	4	4	4	4,25
Dijeliti s drugima	5	2	4	4	4	3	3	3	3,5
Igrati igru	5	2	5	4	4	4	3	3	3,75
Predlagati aktivnosti drugima	4	1	5	3	4	4	4	3	3,5
Suradivati s drugima u aktivnosti	4	2	4	4	4	4	3	3	3,5

Nuditi pomoć	5	2	4	4	4	5	4	3	3,88
Reći hvala	5	3	4	4	4	4	4	3	3,88
Dati kompliment	5	4	4	4	4	3	3	3	3,75
Ispričati se	5	4	4	4	4	4	3	3	3,88
Razumjeti utjecaj svog ponašanja na druge	5	1	5	3	4	5	3	3	3,63
Razumjeti tuđe ponašanje	5	2	5	3	4	5	4	3	3,88
Slijediti upute	5	3	5	4	4	5	4	4	4,25

* Zeleno osjenčana polja označavaju područja razvoja socijalnih vještina pojedine djece

Kod finalne procjene socijalnih vještina djece vide se pozitivne promjene (Tablica 3., promjene su označene zelenom bojom).

Tablica 4. Inicijalno i finalno mjerenje, usporedba grupe

SOCIJALNE VJEŠTINE	INICIJALNO	FINALNO
Započeti razgovor	3,63	3,75
Slušati za vrijeme razgovora	3,38	3,63
Završiti razgovor	3,75	3,75
Uključiti se u postojeću aktivnost s drugima	3	3
Prikladno postaviti pitanje	3,38	3,88
Tražiti pomoć od vršnjaka na prikladan način	2,88	3,5
Tražiti pomoć od odraslih na prikladan način	3,88	4,25
Dijeliti s drugima	3	3,5
Igrati igru	3,63	3,75
Predlagati aktivnosti drugima	3,13	3,5
Suradivati s drugima u aktivnosti	2,88	3,5
Nuditi pomoć	3,5	3,88

Reći hvala	3,63	3,88
Dati kompliment	3,38	3,75
Ispričati se	3,38	3,88
Razumjeti utjecaj svog ponašanja na druge	3	3,63
Razumjeti tuđe ponašanje	3,13	3,88
Slijediti upute	3,63	4,25

Pri analizi, odnosno usporedbi vidljivo je da je postignut napredak u većini socijalnih vještina (Tablica 4.). Najveće promjene su u traženju pomoći od vršnjaka, dijeljenju, suradnji, razumijevanju utjecaja svog ponašanja na druge, razumijevanja tuđeg ponašanja te kako djeca razumiju i slijede upute.

6. Zaključak

Tijekom istraživanja primijećeno je da je primjena scenske lutke u odgojno-obrazovnom procesu značajno potaknula verbalnu i neverbalnu komunikaciju među djecom. Djeca su bila sklonija surađivati i dijeliti svoje ideje kada su koristila lutke, a često su razvijala zajedničke priče i predstave koje su uključivale suradnju i zajedničko rješavanje problema.

Kroz igre s lutkama, djeca su često simulirala socijalne situacije koje uključuju sukobe ili nesporazume. Primijećeno je da su djeca, koristeći lutke, bila u stanju smisliti kreativna rješenja za sukobe, a također su se u igri često pojavljivale teme pregovaranja i kompromisa.

Kod procjene socijalnih vještina djece nisu primjećene veće promjene, ali uvidom u dokumentaciju, odnosno bilješke odgojiteljica možemo zaključiti da se povećala učestalost korištenja pojedinih socijalnih vještina. Značajnije promjene vidljive su u grafičkom prikazu sociograma koja pokazuje veću povezanost djece, a posebno povećan broj uzajamnih odnosa.

Zaključci ovog akcijskog istraživanja ukazuju na to da scenske lutke predstavljaju vrijednu pedagošku metodu za poticanje socioemocionalnog razvoja djece predškolske dobi. Djeca su kroz igru s lutkama razvila sposobnosti suradnje, izražavanja emocija i razumijevanja socijalnih normi. Praktične implikacije ovog istraživanja sugeriraju da bi odgojitelji trebali integrirati scenske lutke u svakodnevne aktivnosti u vrtiću te ih koristiti kao alat za rješavanje socijalnih i emocionalnih izazova s kojima se djeca susreću. Daljnje istraživanje moglo bi istražiti specifične metode integracije lutaka u različite obrazovne kontekste.

7. Literatura

1. Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Bašić, S. (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranog odgoja* (str. 19-37). Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
3. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
4. Brajša-Žganec, A., i Slunjski, E. (2007). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: Povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnog ponašanja. *Društvena istraživanja*, 16(3 (89)), 477-496. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/19080> Pristupljeno 5.2.2024.
5. Hicela, I., i Sindik, J. (2011). Razlike u prosocijalnom i agresivnom ponašanju djece predškolske dobi, ovisno o učestalosti djetetove interakcije s lutkom. *Paediatrica Croatica*, 55(1), 27-33. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/74325> Pristupljeno 5.2. 2024.
6. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 13.6.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/lutkarstvo>
7. Iuga, F. i Turda, E. (2022). The impact of puppet theatre among preschoolers socio-emotional abilities development. *Educatia 21 Journal*, 22(8). doi: 10.24193/ed21.2022.22.08. Preuzeto s: <https://www.researchgate.net/publication/360652038> Pristupljeno 7.2.2024.
8. Ivon, H. (2010). *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
9. Ivon, H. (2013). *Lutka u dječjem vrtiću*. Split: Filozofski fakultet u Splitu - Odsjek za predškolski odgoj.
10. Ivon, H. i Zavoreo, E. (2011). Obilježja i razvojne mogućnosti dječje lutkarske igre. *Školski vjesnik*, 60 (1.), 7-24. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/81751>
11. Jurčević Lozančić, A. (2017). *Socijalne kompetencije u ranom djetinjstvu*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
12. Karaolis, O. (2020). Inclusion happens with a puppet: Puppets for inclusive practice in early childhood settings. *NJ: Drama Australia Journal*, 44(1), 29–42. <https://doi.org/10.1080/14452294.2020.1871506> Pristupljeno 19.2.2024.
13. Katz, L. G., i McClellan, D. E. (2005). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
14. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
15. Kraljević, A.-A. (2003). *Lutka iz kutka*. Zagreb: Naša djeca.

16. Kröger, T., i Nupponen, A.-M. (2019). Puppet as a pedagogical tool: A literature review. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 11(4), 393–401.
17. Lešin, G. (2022). *Kreativni odgojitelji – program dramsko-scenskog izričaja u kurikulumu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Luen, L. C. (2021). Puppetry activities in early childhood programmes. *Southeast Asia Early Childhood Journal*, 10, 89-96. <https://doi.org/10.37134/saecj.vol10.sp.8.2021> Pristupljeno 19.3.2024.
19. Majaron, E. i Kroflin, L. (ur.) (2002). *Lutka... divnog li čuda!* Zagreb: MČUK, UNIMA.
20. McNiff, J., i Whitehead, J. (2006). *All you need to know about action research*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
21. Miljković, D., i Rijavec, M. (2004). *Bolje biti vjetar nego list*. Zagreb: IEP
22. Miljković, D., Đuranović M. i Vidić T. (2019). *Odgoj i obrazovanje – iz teorije u praksu*. Zagreb: IEP-D2 etc.
23. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. (2015). *Nacionalni kurikulum ranog i predškolskog odgoja*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.
24. Modrić, N. (2021). *Upravljanje problemnim situacijama*. Zagreb: Vlastita naklada.
25. Paljetak, L. (2007). *Lutke za kazalište i dušu*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.
26. Pokrivka, V. (2023). *Lutke su nas odabrale*. Zagreb: Novi redak.
27. Rudan, B. (2023). *Lutka od vrtića do školske družine*. Zagreb: Školska knjiga.
28. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Pofaca, B., i Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga.
29. Tankersley, D., Brajković, S., Handžar, S., Rimkiene, R., Sabaliauskiene, R., Trikić, Z., i Vonta, T. (2012). *Teorija u praksi - priručnik za profesionalni razvoj odgojitelja*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
30. Valenčić Štemberger, A. (2021). Djeca u riziku za razvoj emocionalnih problema i problema u ponašanju. *Metodički obzori*, 16 (2 (31)), 123-136. <https://doi.org/10.32728/mo.16.2.2021.06> Pristupljeno 26.2.2024.

31. Visković, I. (2024). Kvaliteta institucijskog RPOO. U A. Višnjić Jevtić (ur.), *Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja: Sveučilišni udžbenik* (str. 107-133). Zagreb: Alfa; Sveučilište u Zagrebu Učiteljski fakultet.
32. Visković, I., i Višnjić Jevtić, A. (2019). *Je li važnije putovati ili stići*. Zagreb: Alfa.
33. Vizek Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., i Miljković, D. (2014). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: Vern.
34. Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak*, 160 (3-4), 319-338. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/231177> Pristupljeno 12.1.2024.
35. Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: Leykam International.

Sažetak

Scenska lutka je moćan alat u radu s djecom predškolske dobi, jer kroz interakciju s njom djeca mogu istraživati i razumijevati svoje emocije, kao i razvijati socijalne vještine. U ovom periodu života, djeca su u fazi intenzivnog emocionalnog i socijalnog razvoja, te su aktivnosti koje uključuju scenske lutke idealne za poticanje i podržavanje ovog procesa.

Ovaj diplomski rad istražuje utjecaj lutkarstva na razvoj socijalnih vještina, suradnje i prijateljstva među djecom predškolske dobi u vrtiću, koristeći akcijsko istraživanje. Fokus je stavljen na korištenje scenskih lutaka kao alata za poticanje interakcije među djecom. Kroz niz planiranih aktivnosti s lutkama, djeca su potaknuta na suradnju, dijalog i izražavanje emocija. Rezultati istraživanja pokazuju da lutkarstvo može biti učinkovit način za unapređenje socijalnih vještina i izgradnju pozitivnih odnosa među vrtićkom djecom, istovremeno pružajući im zabavan i kreativan oblik učenja.

Ključne riječi: akcijsko istraživanje, lutkarstvo, odgojno-obrazovni proces, socijalne kompetencije

Abstract

A stage puppet is a powerful tool in working with preschool-aged children, as through interaction with it, children can explore and understand their emotions, as well as develop social skills. During this stage of life, children are in a phase of intense emotional and social development, making activities involving stage puppets ideal for encouraging and supporting this process.

This thesis explores the impact of puppetry on the development of social skills, cooperation, and friendships among preschool children in a kindergarten setting, using action research. The focus is placed on using stage puppets as a tool to encourage interaction among children. Through a series of planned activities with the puppets, children were encouraged to cooperate, engage in dialogue, and express their emotions. The research results show that puppetry can be an effective way to enhance social skills and build positive relationships among kindergarten children, while also providing them with a fun and creative form of learning.

Keywords: action research, puppetry, educational process, social competencies

Prilozi

Prilog 1

PROCIJENITE SOCIJALNE VJEŠTINE DJETETA

1-izrazito loše razvijena vještina

2-dosta loše razvijena vještina

3-prosječno razvijena vještina

4-dosta dobro razvijena vještina

5-izrazito dobro razvijena vještina

SOCIJALNA VJEŠTINA	
Započeti razgovor	1 2 3 4 5
Slušati za vrijeme razgovora	1 2 3 4 5
Završiti razgovor	1 2 3 4 5
Uključiti se u postojeću aktivnost s drugima	1 2 3 4 5
Prikladno postaviti pitanje	1 2 3 4 5
Tražiti pomoć od vršnjaka na prikladan način	1 2 3 4 5
Tražiti pomoć od odraslih na prikladan način	1 2 3 4 5
Dijeliti s drugima	1 2 3 4 5
Igrati igru	1 2 3 4 5
Predlagati aktivnosti drugima	1 2 3 4 5
Suradivati s drugima u aktivnosti	1 2 3 4 5
Nuditi pomoć	1 2 3 4 5
Reći hvala	1 2 3 4 5
Dati kompliment	1 2 3 4 5
Ispričati se	1 2 3 4 5
Razumjeti utjecaj svog ponašanja na druge	1 2 3 4 5
Razumjeti tuđe ponašanje	1 2 3 4 5
Slijediti upute	1 2 3 4 5

Prilog 2

PILE I PATKICA

Patkica: „Ja sam se izlegla iz jajeta.“

Pile: „Ja isto.“

Patkica: „Ja idem šetati.“

Pile: „Ja isto idem šetati.“

Patkica: „Ja sam našla crvića.“

Pile: „I ja sam našao crvića.“

Patkica: „Ja ću uloviti leptira.“

Pile: „Ja ću uloviti leptira.“

Patkica: „Ja se idem kupati.“

Pile: „I ja se idem kupati.“

Patkica: „Ja plivam.“

Pile: „I ja plivam. Upomoć! Upomoć!“

Patkica: „Pa, pa, pa (izvlači ga van).

Ja se idem opet kupati!“

Pile: „A ja ne!“

Patkica: „Do viđenja!“

Pile: „Do viđenja!“

Ruska narodna igra

Gabelica-Šupljika, M., i Milanović, M. (1995). *Blagdani djetinjstva*. Zagreb: Školska knjiga.

Prilog 3

IZJAVA/SUGLASNOST

Ja, _____, OIB: _____ i

_____, OIB: _____,

iz Splita, ulica _____ kao roditelj/staratelj

djeteta _____

koje koristi 10-satni vrtićki program u DV GRIGOR VITEZ Split, u objektu DV DRVENI LUTAK

dajemo suglasnost da naše dijete sudjeluje u izradi diplomskog rada odgojiteljice Meri Budimir Bekan u sklopu Sveučilišta u Splitu, Filozofskog fakulteta, Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Ovlašćujemo odgojiteljicu Meri Budimir Bekan da snimke/fotografije našeg djeteta koristi isključivo u svrhu pisanja diplomskog rada imenovane odgojiteljice.

Predmetne snimke neće se koristiti u druge svrhe.

Roditelji/staratelji potvrđuju da su podaci navedeni u ovoj Izjavi točni i potpuni, te ovlašćuju Vrtić da iste čuva i koristi u svrhu ostvarivanja prava i obveza iz ove Izjave, a sve u skladu s odredbama Opće uredbe o zaštiti podataka i Zakona o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka (NN 42/18.).

Potpisi roditelja/staratelja

U Splitu, 11.12.2023.g.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Meri Budimir-Bekan, kao pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišne magistrice Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 18. 9. 2024.

Potpis

SUZANA PIACUN
Vukasova 1
21000 SPLIT

POTVRDA O LEKTURI

Kojom ja, Suzana Piacun, rođena 3. lipnja 1969. u Zagrebu , OIB 08437972284, po zvanju profesorica kroatistike i južnoslavenskih filologija, potvrđujem da sam lektorirala diplomski rad gđe Meri Budimir-Bekan.

Diplomski rad *Scenska lutka kao poticaj socio-emocionalnom razvoju djece predškolske dobi* lektoriran je prema pravilima hrvatskoga standardnoga jezika.

Split, 04.09.2024.

Suzana Piacun

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Meri Budimir-Bekan

Naslov rada: SCENSKA LUTKA KAO POTICAJ SOCIO-EMOCIONALNOM
RAZVOJU DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Znanstveno područje i polje: Društvene znanosti; Pedagogija

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
dr. sc. Ivana Visković, izv. prof.

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

dr. sc. Ivana Visković, izv. prof.

dr. sc. Branimir Mendeš, doc.

Iskra Tomić Kaselj, asistent

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split, 18.09.2024

Potpis studenta/studentice: _____

Napomena: U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.